

N:o 103.

Af herr **E. A. Zotterman**, *om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af 47 § bränvinsförsäljningsförordningen.*

Uti § 31 mom. 1 af Kongl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för tillverkning af bränvin den 13 juli 1887 heter det: »För förbrytelse mot denna förordning af bränvinstillverkares hustru, barn, tjänstefolk och i bränneriet anställda arbetare ansvare tillverkare, såsom vore förbrytelsen af honom sjelf begången, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja. Begagnar tillverkare ombud vid bränvinsrörelsens utöfvande, ansvare dock ombudet jemte tillverkaren och lika med denne för sådana förbrytelser.»

I § 47 af Kongl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker den 24 maj 1895 heter det: »Husbonde ansvare för förbrytelse, som, med hans vetskap, mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord».

Vid ett ytligt betraktande af dessa båda lagbestämmelser, vill det förefalla, som om de till sin innebörd vore af väsentligen lika beskaffenhet. Men så är icke förhållandet i verkligheten. Under det att bestämmelsen i § 31 bränvinstillverkningsförordningen afser husbondes ansvar i första hand, och att husbonden först då kan frias från straff, när han styrkt sin oskuld till den förbrytelse, för hvilken han åtalats, så afser bestämmelsen i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen husbondeansvar först då, när man kan öfverbevisa husbonden derom, att han haft vetskap om förbrytelse, för hvilken åtal anhängiggjorts.

Att detta innebär en inkonsequens uti lagstiftningen, lärer med skäl icke kunna förnekas, likasom det icke heller lärer med fog kunna förnekas, att för handen varande förhållanden kräfva ändring uti § 47

derhän, att principen uti de båda ansvarsbestämmelserna blifver enahanda.

Vid 1898 års riksdag hemstälde jag uti en af mig inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 95, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att — helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke anses lämpligt, åtminstone i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkingslokal — ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda.» I motionens syfte instämde herr Axel Petri.

Anledningen till denna min motion angaf jag vara den, att olaga utskänkning eller förbrytelse mot bestämmelserna i § 26 mom. 2, 3 och 5 samt § 27 i bränvinsförsäljningsförordningen så ofta förekommer af den anledning, att husbonden är på grund af nu gällande lydelse af åberopade § 47 så svåråtkomlig i fråga om ansvars påföljd för sagda förbrytelser.

Jag tillät mig då framhålla, att »då lagbud och laga föreskrifter bestämmas och utfärdas, är det naturligtvis deras mening, som bestämma och utfärda dessa lagbud och laga föreskrifter, att de skola efterleivas. Och på det att så skall ske, bestämmas straffpåföljder för öfverträdelser af lagbudet i fråga. Så är äfven genom § 42 af omhandlade kongl. förordning stadgadt, att förbrytelser i nu nämnda fall bestraffas med böter: »första gången från och med 30 till och med 60 kronor samt andra gången från och med 60 till och med 120 kronor och vare dessutom» (rättighetsinnehafvaren) »andra gången sin rätt till» — — — — — »utskänkning förlustig».

»Nu skulle man kunna tänka sig, att detta rätt stränga lagbud skulle i sig innebära ett tillräckligt kraftigt medel att motverka utskänkning på olaga tid. Utan tvifvel skulle så också vara förhållandet, om icke bestämmelsen i § 47 af samma förordning lade, så att säga, hinder i vägen för en sådan effektivitet.»

»Innehafvaren af utskänkingsrättighet har biträden: hustru, husfolk eller tjenare. Vid tiden för lokalens stängning tillåter han sig t. ex. att ha andra förrättningar. Biträdet låter rörelsen pågå; om det blir åtal af, förklarar husbonde sig icke ha den ringaste vetskap om den olaga utskänkingen, och han går fri, men biträdet får böta, om

ock först sedan detta biträde för förbrytelsen särskildt åtalats. Skulle förbrytelsen upprepas och åtal äfven då ske, går det ju för sig att, om biträdet är en tjenare, få bort biträdet, och straffpåföljden blir svår att tillämpa. I alla fall träffas icke hufvudmannen. Följden blir den, att då den eller de, som ifrat för lagbudets efterlefnad, se, att det är biträdet och ej husbonden, som i detta fall får böta, nitet slappas och anmärkningarna eller åtalen uteblifva och olagligheten får opåtaladt pågå. Men fortsatt åsidosättande af gifna lagbud alstrar likgiltighet för lag i allmänhet.

Det kan icke nekas, att med den nuvarande lydelsen af § 47 utskänkning å olaga tid i vid utsträckning eger rum. Och förordningens bestämmelser om utskänkningstiden kunna, enligt min mening, ej bli tillbörligt effektiva, förr än ansvaret för öfverträdelserna träffar husbonden. Behovvet af en ändring uti ifrågavarande fall synes mig därför vara uppenbart.»

I sakförhållandet har sedan i fjor ingenting förekommit, som gifvit mig anledning att frånga min då uttalade uppfattning, snarare tvärtom.

Jag tillät mig äfven framhålla i min nämnda motion följande: Bestämmelsen »om ansvar för bränvinsbrännare tillkom vid 1853—54 års riksdag efter tre ständs beslut. Och i öfverensstämmelse med denna princip föreslog särskilda utskottet vid nämnda riksdag i sitt betänkande n:o 13, att § 47 i förordningen om försäljning af bränvin skulle lyda så här: 'Husbonde ansvarare för förbrytelse, som mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, lika som vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord, derest icke, på grund af för handen varande omständigheter, antagas må, att den skett utan hans vetskap och vilja'.

Detta utskottets förslag godkändes af presteståndet och borgareståndet, hvaremot ridderskapet och adeln antog ett af grefve Lagerbjelke framställt förslag till lydelse af paragrafen i fråga, hvilken lydelse särskilda utskottet i sitt betänkande n:o 20 tillstyrkte och Rikets Ständer sedermera antogo, och som just hade den lydelse, § 47 ännu innehar. Bondeståndet hade voterat i kull föregående paragrafer, och det hade sålunda ingen anledning att uttala sig om § 47.

Skälet för ridderskapet och adelns beslut var hufvudsakligen det, att man ville häfda den rättsprincipen, att man vid åtals anställande skall bevisa den brottsliges vetskap om förbrytelsen, ej att den tilltalade skall bevisa sin oskuld. Särskilda utskottets skäl att frånga sitt första förslag anges vara det, att utskottet funnit den nya lydelsen

'riktigare än den förut föreslagna, då det är svårt för en husbonde att öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kan i hans hus af andra bedrifvas.'

»De åter, hvilka höllo på utskottets första förslag, ansågo, att man borde vara konsekvent och affatta bestämmelserna om husbondeansvar principiellt lika i de båda bränvinsförordningarna.

För min enskilda del kan jag icke biträda den mening, som segrade vid 1853—54 års riksdag. Mig tilltalar i högre grad den form och uppfattning, som då i detta fall icke segrade. Har man i förordningen om tillverkning af bränvin ställt husbonden ansvarig för förbrytelse mot denna förordning, så bör man ju också i förordningen om försäljning af bränvin ställa husbonden ansvarig för förbrytelse mot den förordningen, allra helst om sådant husbondeansvar inskränkes till allenast utskänkning på olaga tid uti utskänkingslokal».

På samma ståndpunkt står jag ännu.

Bevillningsutskottet afstyrkte uti sitt betänkande n:o 4 punkten 3:o motionen af det skäl bland annat, att utskottet ej heller fann det af mig åberopade förhållandet angående ansvar å bränvinstillverkare (§ 31) fullt analogt med det förevarande (§ 47); och det motiverade denna sin uppfattning på sätt, som följer: »En för bränvinstillverkare stadgad vidsträcktare ansvarighet för af honom underordnade personer begångna förbrytelser mot bränvinstillverkningsförordningen har dock sin förklaringsgrund och sitt berättigande i de väsentligt olika omständigheter, under hvilka förseelser mot denna förordning begås. Här vid lag erfordras ju särskilda redskaps anskaffande och vissa tillrustningars vidtagande, hvilket i allmänhet ej kan tänkas försiggå husbonden ovetande, utan att han brister i den tillsyn öfver sitt husfolk, som honom ålegat med afseende å dylika brotts förhindrande. Att denna omständighet varit en bidragande orsak till att nu ifrågarvarande stadgande fick en med motsvarande bestämmelse i bränvinstillverkningsförordningen olika lydelse, synes äfven framgå af särskilda utskottets vid 1853 och 1854 års riksdag af motionären anförda uttalande, att utskottet funnit denna lydelse riktigare, då det vore svårt för en husbonde att öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kunde i hans hus bedrifvas».

Emot detta utskottets afstyrkande utlåtande reserverade sig herrar Lundström och Göransson, hvilka yrkade bifall till min motion med den ändring, att orden »helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke anses lämpligt», utgå. Och de gjorde detta på den grund, att de ansågo samma ansvarighet böra ega rum i fråga om utskänkning

som vid tillverkning af bränvin, att de icke kunde finna hvad utskottet anfört, »att det vid bränvinstillverkningen erfordras särskilda redskaps anskaffande och vissa tillrustningars vidtagande, hvilket i allmänhet ej kan tänkas försiggå husbonden ovetande», ega någon giltighet som skäl mot införande af enahanda bestämmelse äfven i fråga om ansvar för utskänkning på olaga tid inom utskänkingslokal, som för tillverkare finnes stadgadt samt att de ansågo, att några svårigheter ej förefinnas för en rättighetsinnehafvare att öfvervaka, det utskänkning under olaga tid icke utöfvas af hans hustru, husfolk eller arbetare. Deremot torde ofta för en åklagare möta hinder att styrka, det en dylik öfverträdelse skett med husbondens vetskap.

Båda kamrarna biföllo utskottets afstyrkande utlåtande, den Andra Kammaren dock efter föregången diskussion.

Under denna diskussion tillät jag mig anmärka mot utskottets motivering, att förseelserna, försnillning och dylikt, ske vid tillverkningen och icke vid iordningställandet af lokalen för rörelsens bedrivande, äfvensom att redan vid 1853—54 års riksdag framhöllos svårigheterna för en bränvinstillverkare att se till, att inga förseelser begingos, att icke något rör rubbades, att ingen hemlig anordning skedde eller att bränningen pågick en halftimme längre, än husbonden hade rättighet till. Så många exempel på förseelser uppräknades, som äro alldeles likartade med förseelser emot bränvinsförsäljningsförordningen, att de, som den tiden yttrade sig i frågan, ansågo det vara ett fullt analogt förhållande, och att sålunda bestämmelserna om husbondeansvar borde vara lika i de båda förordningarna.

Jag framhöll också, att det var hufvudsakligen ur praktisk synpunkt, eller den, att man hellre gick med på ändring uti det först gifna förslaget till lydelse af § 47, än att frågan skulle alldeles falla, som först särskilda utskottet och sedan med detta preteståndet och borgareståndet frångingo sina förut fattade beslut, likasom att också den omständigheten torde hafva bidragit till frågans utgång, att Kongl. Maj:t hade framlagt förslaget till bränvinstillverkningsförordningen, men att enskilda riksdagsmän passade på att medelst motion yrka, att en förändring rörande villkoren för försäljning af bränvin på samma gång måtte komma till stånd.

Jag framhöll vidare: »I det kongl. förslaget upptogs nämnda bestämmelse för bränvinstillverkare; hade Kongl. Maj:t också framlagt proposition om förändring angående försäljningen, så kanske dylik bestämmelse äfven deri intagits. Nu blef resultatet som ofvan nämnts. Men när det särskilda utskottet den gången yttrade sig om, att det

var svårt för husbonden att öfvervaka förseelserna mot försäljningsförrordningen, gälde detta uttalande hvarje förbrytelse, som mot denna förrordning kan tänkas.»

Helt annat hade med all visshet uttalandet blifvit, om frågan då gält endast utskänkning, som skett på olaga tid inom utskänkingslokal. Denna min uppfattning stärkes af det medgifvande, som under nu omhandlade diskussion fälades af utskottets försvarare, herr Fredholm från Stockholm, då han säger: »Om motionären inskränkt sig till det sista — och det tror jag är hvad reservanternas föreslå — så kunde det vara någon rimlighet i hans hemställan.»

Under diskussionen framhöll vidare herr Lindhagen, att jag icke hade så orätt i det yrkande, som af mig framstälts i min motion. Visserligen är lagen, sådan den nu är affattad, fotad på principiella grunder, men ur praktisk synpunkt hade min motion nog sina skäl för sig.

På grund af hvad jag sålunda här ofvan anført och med hänvisning i öfrigt till min motion n:o 95 vid 1898 års riksdag, hemställer jag,

att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 i kongl. förrordningen den 24 maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att, i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkingslokal, ansvaret för förbrytelse mot förrordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 27 januari 1899.

E. A. Zotterman.

I motionens syfte instämmer

Axel Petri.